

Una retrospectiva sense precedents

Toulouse-Lautrec: una 'fleur du mal' a Montmartre

Després de Gauguin, Renoir o Seurat, en el cicle de les grans exposicions de pintors del segle XIX, s'imposava una mostra retrospectiva de Toulouse-Lautrec. Inaugurada el passat dia 22 de febrer, estarà fins a l'1 de juny al Gran Palais de París.

Als trenta-set anys d'edat, agonitzant i esquinçat pels efectes de la sífilis i de l'alcoholisme, moria entre els seus pares, al castell de Malromé, Henri de Toulouse-Lautrec. Aquell 8 de setembre de 1901 marcava el punt final de la trajectòria artística i alhora de la vida maldada i bohèmia del "petit monstre", com el qualificà Yvette Guilbert, una de les seues models. Nascut a Albi un dia de novembre de 1864 al si d'una família aristòcrata, Petit Bijou admirà, al llarg de tota la seua infància, el comte Alphonse, el seu pare, sens dubte un personatge estrambòtic. Va esperar ansiosament el dia que podria acompanyar-lo a les seues caceres. Henri Toulouse-Lautrec fou un infant inquiet i infatigable, fins que als tretze anys, la fractura del fèmur esquerre, baixant d'una cadira, l'obligà a guardar repòs durant un cert temps. Més tard, amb quinze anys, passejant un dia, caigué a un barranc, fet que li va produir la fractura, ara, del fèmur dret. La recuperació d'aquesta fractura va suscitar problemes en l'estructura òssia del jove que afectaren el seu creixement. Petit Bijou ja no creixeria més i conservaria durant tota la seua vida una tara d'estatura.

Si la cacera era una de les activitats preferides del comte, la pintura no deixava de ser una de les aficions de la família de Toulouse. No tenint res millor a fer, Henri va decidir dedicar-se a la pintura. "Estudie grec i llatí, però preferesc el dibuix". En canvi, el seu company d'institut Georges Pompidou "preferia aturar-se al llatí". Els estudis de Princeteau, de Bonnat, cèlebre retratista de les oficialitats, i més tard, de Cormon, li serveixen per a iniciar-se en aquest art. S'hi dedica plenament, refugiant-s'hi i sublimant així l'abisme de la deformitat física que el separa del seu cercle. Cap al 1884,

Lautrec deixa la seua família tot declarant-se a la seua mare un "ésser marginal". Henri de Toulouse-Lautrec oblida el qualificatiu matern de Petit Bijou i n'adopta un altre: "Bas du Cul", sens dubte menys innocent. Lluny de l'aristocràcia, busca refugi i comprensió en un medi que, com ell, representa la deformitat del cos social.

'MONTMARTRE, MON AMOUR'

S'instal·la al barri parisenc de Montmartre. La reputació universal de París és la de l'escola del plaer. La ciutat frívola per excel·lència allotja tota una generació de joves, que, volent oblidar la desfeta de 1870, es llancen en la perversió de la diversió organitzada. Diversió que compensa la vellesa i la decrepitud d'un país decadent i que es veu fomentada per una proliferació, a partir dels anys vuitanta, de *music-halls*, cabarets i altres temples del plaer.

En aquell moment, Montmartre és el camp que envolta París. Granges, vinyes, camps conreats alternen, però, amb un Montmartre dels cafè-concerts, dels cabarets, dels bordells que atrau una massa d'esparracats, prostitutes i altres marginats. "Es el Montmartre dels blancs, dels pallassos, de les mitges de seda negres i dels últims quinqués de petroli. Es el Montmartre dels primers llums de gas i de l'absenta. Morbidesa i decadència", per definir-ho en termes de Josep Pla.

Adés lloc de refugi de pintors i de delinqüents, Montmartre s'ha convertit ara en el centre de trobada de la vida cràpula. Un tal Rodolphe Salis inaugura el 1881 un nou gènere de cabaret, Le Chat Noir. Una mena de club que acull bohemis que no cessen de recitar poemes o de dir refranys mentre el patró del local omple els gots entre intervenció i intervenció. El patró té també un diari, que porta el mateix nom que el local, a disposició de la clientela per tal de poder descarregar, a través de la imatge o del text, elucubracions i acudits del moment.

La tardor de 1889, coincidint amb l'any de l'Exposició universal i amb la construcció de la Torre Eiffel, Charles Zidler i Josep Oller decideixen obrir les portes d'un nou local que farà parlar molt: el Moulin Rouge. Un altre temple del plaer on la diversió no és ballar sinó veure ballar unes *vedettes*, amb noms tan estrambòtics com el can-can mateix. La Goulue, Jane Avril, Nini Pattes-en-l'air,

sovint retratades per Toulouse-Lautrec, alçant les cames a l'altura del cap i mostrant al públic sofisticada roba interior. ¡Allau d'erotisme! Per a la inauguració d'un local tan diferent no podia faltar un cartell diferent anunciant l'acte, que els senyors Zidler i Oller encarregaren al jove pintor noctàmbul. Suprimint tot el que tenia de superflu, Toulouse-Lautrec va aconseguir una imatge senzilla i intensa, que es valia per ella mateixa i que es definia per un traç clar i net. Una imatge sintètica que evocava i essencialment suggeria l'ambient que es volia crear al nou local.

VIDA DE CRÀPULA

"Bas du Cul" o "Petit Machin", dos malnoms montmartresos que identificaven el jove dibuixant i pintor amb la seua deformitat física, amb la seua anormalitat enfront de la resta del corpus social, com també ho era, d'anormal, el barri parisenc on es refugià. "La nature m'ha trahi", això va ser el que pesà sobre la seua persona. En un desig ambigu, de conservació i alhora d'autodestrucció, Henri Toulouse-Lautrec freqüentà la marginació parisenc amb què, sens dubte, s'identificava. Charles Maurin, anarquista radical que bevia alcohol per litres, o el seu cosí Gabriel Tapié de Céleyran, àlies *Tapir le Scélérat*, el qual, intern a l'hospital Saint-Louis i atès pel doctor Péan, una de les glòries de la medicina de l'època, va facilitar a Toulouse-Lautrec l'autorització per assistir a operacions d'aquest número u de la cirurgia. I és que el jove pintor tenia una visió clínica de l'ésser humà. De fet, realitzà una trentena de treballs i esbossos entre els quals es podia veure un on el doctor Péan feia una operació de traqueotomia.

El jove cartellista i mestre de la litografia, amb una personalitat complexa i antagonista que va anar lligada indefugiblement al desordre i al rebombori del cafè-concert, dels *music-halls* i dels cabarets, va produir les seues millors composicions en la intimitat dels bordells. Hi ha qui s'estranya que passara gran part del seu temps en aquesta mena de locals, però és on ell troba afecte i tendresa per part de les dones que hi viuen i que tenen també, com ell diu, "alguna cosa per matar en aquesta vida". En certa manera, aquestes dones de món formen ara la seua nova família. Així doncs, el 1893 s'inaugura a la *Rue des Moulins* una casa "d'alt standing". Una

casa on no manquen detalls per crear un ambient luxós i alhora acollidor, amenitzat per nombroses senyoretetes d'un refinament, mai millor dit, francès. Evidentment, un local com aquest no tarda a agafar una excel·lent reputació en tot Europa. En aquella atmosfera s'instal·la, amb els seus estris, Bas du Cul per tal de compartir i observar la vida íntima de les prostitutes tot intentant copsar-ne aquells moments que són més representatius. I és que cal no oblidar que Toulouse-Lautrec busca la síntesi de la imatge, l'essència de l'instant. Elabora, fructuosament, croquis i esbossos mentre elles es troben al menjador, jugant a cartes, o pentinant-se i maquillant-se per a la feina. Cada faceta de la seua vida l'interessa. Les observa des d'un punt de vista no tan eròtic o pornogràfic com es podria haver suposat a partir de les seues realitzacions, sinó més aviat des d'una visió "clínica".

Víctima de la repulsió i també de la compassió de les dones, assegurava que havia nascut per a estimar. La voluntat i a la vegada la impossibilitat d'aconseguir aquest paradís artificial, la Dona, el portaren a una lenta però irreversible autodestrucció. L'alcohol i la sífilis que arrossegava des de fa un cert temps, el van desintegrar de mica en mica. Finalment, abandona la casa de la *Rue des Moulins* per a dedicar-se a seguir les curses ciclistes, tan en voga en aquell moment. Mentrestant, triomfa al teatre Marcelle Lender amb l'obra *Chilpéric*, on apareix ballant un fandango i un bolero. Toulouse-Lautrec s'emociona i assisteix vint vegades a la funció, sempre assegut a la mateixa butaca de la primera fila. No pot, però, sublimar la figura de la Dona, els seus gestos, les seues mans, el seu cos... Tot això fa augmentar notablement les dosis d'alcohol que el submergeixen, a partir de 1898, en períodes d'al·lucinacions i traven la seua activitat artística. Una nit a casa dels Natanson comença a disparar contra una presumpta aranya inexistente. També dorm amb un bastó al costat per a respondre contra els possibles atacs de mosques. A causa d'una crisi de *delirium tremens*, ingressa a la casa de salut del doctor Semelaigne, a Neuilly, per a romandre uns mesos, on es recupera parcialment i on aprofita per a compondre de memòria l'increïble *Album du Cirque*.

El darrer hivern el passa a Bordeus, durant el qual assisteix a la representació de l'òpera *Messaline*, al Grand Théâtre, en què Mile Ganne serà la primera inter-

Dalt. *La Danse au Moulin Rouge*, 1890. AIXOU
Baix. *Au Salon de la rue des Moulins*,
1894.

LAUTREC. LA NOVA LINIA

Un dia un ministre va demanar a Toulouse-Lautrec que li definira la pintura: "Excel·lència, la pintura és molt difícil d'explicar. La pintura és com la merda. Se sent però no s'explica". En aquest esperit provocador i a la vegada renovador, el jove pintor treballà per aconseguir una pintura sintètica i suggestiva, lluny de l'impressionisme, regnant en el seu moment, perquè no li agradava la pintura de paisatges. Mantingué distàncies amb les teories de Gauguin o Seurat. La seua pintura és més aviat suggestió que descripció. Dibuixa, amb un traç ben definit, gairebé d'estil japonès, elements de la realitat que en no són un calc sinó un conjunt de signes que la suggereixen. En altres termes, copsa l'essencial, caricaturitza la realitat. La matèria de l'obra és realista, però el seu tractament és simbòlic.

D'altra banda, aquesta pintura peculiar i renovadora, tan admirada per la crítica, representarà per al pintor la veritable escapatòria a la seua deformitat.

Eliseu T. Climent

pret i l'última divinitat del pintor. "Elle est divine", afirma i, durant els dos dies que seguiran la representació, produirà i reproduirà, ansiosament, en un desig de posseir-la, no menys de sis treballs entre els quals es troba *Messaline descend l'escalier bordé de figurantes*.

L'estiu d'aquell mateix any, concreta-

ment a mitjan l'agost de 1901, cau víctima d'un atac de paràlisi. És traslladat a Malromé. "*Maman... Vous! Rien que vous!*", va concloure la seua vida, en un reclam d'una protecció i d'una tendresa que va intuir entre les dones dels bordells, però que veritablement mai no obtindria.